

Samhandling ved hjelp av et spørreskjema: et læringsprosjekt i psykisk helsearbeid

Cooperation through a questionnaire

A learning project in mental health care

Ingun Pahr

Førstelektor, VID vitenskapelige høyskole

ingun.pahr@vid.no

Lisbet Borge

Førsteamanuensis Dr. philos, VID vitenskapelige høyskole

lisbet.borge@vid.no

SAMMENDRAG

Artikkelen retter søkelyset mot bachelorstudenters læring gjennom å medvirke i et samarbeidsprosjekt mellom en høyskole og et døgnbemannet bofellesskap i kommunalt psykisk helsearbeid. Prosjektet hadde fokus på å kvalitetssikre studentenes relasjoner og samhandling med beboerne om daglige aktiviteter.

Hensikten med studien var å undersøke studentenes erfaringer med å anvende et spørreskjema i dialogen med beboerne for å kartlegge deres daglige aktiviteter. Vi ønsket også å undersøke hvordan bruken av spørreskjema kunne bidra til læring for studentene.

Studien har en kvalitativ tilnærming og et beskrivende og utforskende design. Datagrunnlaget er 144 refleksjonsnotater skrevet av totalt 18 sykepleiestudenter over en praksisperiode på åtte uker. Hver student samarbeidet med 1–2 beboere hver. Totalt 33 beboere deltok i samhandlingen. Refleksjonsnotatene er analysert gjennom en beskrivende temasentrert analysemetode.

Funnene blir presentert i to hovedtemaer: Spørreskjemaet som et virkemiddel for trygg samhandling og relasjonsbygging, og spørreskjemaet som et virkemiddel for økt bevissthet og læring. Diskusjonen tar utgangspunkt i Kolbs modell for erfaringslæring. Studien viser at bruk av et konkret spørreskjema bidro til å trygge studentene i dialogen med beboerne og var et godt verktøy i studentenes personlige læringsprosess.

Nøkkelord

Spørreskjema, Samhandling, Studentlæring, refleksjonsnotat

ABSTRACT

The article describes bachelor student's learning by participation in a collaborative project between a university college and residential homes in mental health. The project focused on assuring the quality in the student's relationship and interaction with residents in daily activities.

The purpose of this study was to examine the student's experiences of using a questionnaire in the dialogue with residents, to help them to participate in everyday activities. We also investigated how this could contribute to the student's learning.

The study has a qualitative and a descriptive, explorative design. The data is from 144 student's reflection papers written by a total of 18 students over a period of eight weeks. Each student cooperated with 1–2 residents. A total of 33 residents participated. The reflection papers are analysed through a descriptive thematic method of analysis.

The results are presented in two main subjects: The questionnaire as a tool for safe cooperation and relationships, and the questionnaire as a tool for increased awareness and learning. The discussion is based on Kolb's model of experience learning. The project shows that use of a structured questionnaire contributed to the student's dialogue with the resident and was a useful tool in the student's learning process.

Keywords

Questionnaire, Cooperation, student learning, reflection papers

INNLEDNING

Artikkelen setter søkelyset på bachelorstudenters praksislæring i psykisk helsearbeid der studentene skulle anvende et spørreskjema for å etterspørre beboeres ønsker om daglige aktiviteter. Tanken var at et konkret skjema kunne være en hjelp for studentene til å komme i posisjon tidlig og samtale om det som oppleves viktig for beboerne.

Vi erfarer at bachelorstudenter opplever sykepleierrollen personlig utfordrende i psykisk helsearbeid. En praksisperiode på åtte uker i psykisk helsearbeid kan ofte være kort tid for studentene til å utvikle en relasjon og oppnå kommunikasjon med beboere som har alvorlige psykiske lidelser.

Som ledd i å kvalitetsutvikle praksis for studentene og for å styrke beboernes medvirkning, ble det gjennomført et samarbeidsprosjekt mellom en høyskole og et bofellesskap i kommunalt psykisk helsearbeid på Østlandet. Døgnbemannede bofellesskap er et tjenestetilbud til personer med alvorlige psykiske lidelser. I bofellesskapet bor personene i hver sin leilighet med en felles personalbase som tilbyr individuelle tjenester til beboerne, som medisiner, bistand til praktiske gjøremål, eller hjelp til sosialisering og selvstendighet (Helse- og omsorgstjenesteloven, 2011; Meld. St. 29 (2012–2013)). U hensiktsmessige negative tanker om egen mestring samt tilbaketrukket inaktiv atferd, kan vedlikeholde de psykiske problemene.

Veileder i lokalt psykisk helsearbeid, «Sammen om mestring» (Helsedirektoratet, 2014), peker på at relasjonen mellom bruker og tjenesteutøver har stor betydning for brukers opplevelse av bedring og mestring. Å hjelpe beboere til et meningsfullt liv gjennom positive tilbakemeldinger og nye mestringserfaringer krever en praksis som medvirker til at studentene i praksisperioden kan utvikle gode relasjonsferdigheter. En hjelp for studentene kan være å ha en fast struktur i dialogen med den enkelte. Et konkret aktivitetsspørreskjema i

dialogen kan styrke alliansen og bidra til å gjøre det lettere for studenten å etterspørre hvordan det har gått siden sist (Martinsen, Falkum, Haavet & Røssberg, 2016). Flere studier viser til betydningen av alliansen og relasjonen mellom bruker og helsepersonell for en vellykket behandling. Hjelperens oppmerksomhet, empati og anerkjennelse er viktig for en god arbeidsallianse (Del Re, Fluckiger, Horvath, Symonds & Wampold, 2012; Newman, O'Reilly, Lee & Kennedy, 2015).

Vi gjennomførte litteratursøk i Medline, Embase, Cinahl og PsykeInfo med søkeordene questionnaires, mental health care, cooperation, learning og nursing students. Vi fant ingen aktuelle studier som hadde undersøkt studenters læring ved å benytte et spørreskjema i dialogen med brukere innen psykisk helsearbeid. Imidlertid er det mestringsbøker som viser til arbeidsoppgaver som kan hjelpe bruker og behandler til samarbeid som gir mestring (Thingnæs og Johannessen, 2010).

Mange pedagoger har beskrevet hvordan læring kan skje i praksis. Læring er avhengig av trygge og gode rammer (Holmsen, 2010). Lave og Wenger (2003) vektlegger at studenter lærer gjennom å samhandle og delta aktivt, og gjennom å reflektere over situasjonene i og fra praksis. Dette kan bidra til trygghet i læringssituasjonen og øke bevisstheten om egen læringsprosess. Studenter som er trygge våger å jobbe med sin egen personlige tilnærming (Brask, 2006; Delås, 2011; Mæhre og Vestby, 2012). Brask (2006) understreker betydningen av at studentene bruker egne strategier og fokuserer på de mer personlige sidene ved læringsprosessen.

Refleksjon er en medvirkende faktor i studenters læring og kompetanseutvikling (Brask, 2006; Delås, 2011; Mæhre og Vestly, 2012; Strømfors & Edland-Gryt, 2013; Studieplan, 2016). Ved å dele erfaringer og stille spørsmål som utfordrer handlingen og erfaringen, stimuleres refleksjon som igjen bidrar til utvidet forståelse (Fjørtoft, Rasmussen, Wangen & Torjuul, 2014; Høium, Jensen, Westli & Antonsen, 2011; Strømfors & Edland-Gryt, 2013). Kolb (1984) definerer læring som en prosess hvor kunnskap blir skapt gjennom transformasjon av erfaringer. Modellen er knyttet til fire prosesser som belyser læringsprosessen. De fire prosessene handler om å beskrive handlingen, hvordan den enkelte forstår situasjonen, hva som fører til læring og hvordan læringen kan prøves ut i nye sammenhenger. De sentrale prinsippene i Kolbs tenkning viser til viktigheten av å uttrykke tanker og følelser rundt erfaringene og bevisst knytte tanken eller følelsen til noe som oppleves meningsfullt for den enkelte.

Siden det tidligere er gjort lite forskning på studenters samhandling ved å benytte et konkret spørreskjema i dialogen med beboere, ønsket vi å utforske studentenes erfaringer med dette. Videre ønsket vi å undersøke hvordan disse erfaringene kunne bidra til læring for dem.

METODE

Design og datainnsamling

Studien har en kvalitativ tilnærming og en beskrivende og utforskende design (Kvale & Brinkmann, 2011). Datagrunnlaget er refleksjonsnotater skrevet av sykepleiestudenter som gjennomførte praksis i psykisk helse i tredje studieår. I studentenes refleksjonsnotater var refleksjonen knyttet opp mot følgende spørsmål: Beskriv dine erfaringer med utfyllin-

gen av spørreskjema i dialogen med beboer. Det ble ikke gitt eksplisitte krav til lengde på refleksjonsnotatet.

Spørreskjemaet som ble benyttet er en videreutvikling av en tidligere studie (Borge & Solbakk, 2000). I tillegg ble innspill fra en brukerrepresentant innarbeidet. Skjemaet bestod av 10 spørsmål om daglige aktiviteter i og utenfor boligen: Hvilke aktiviteter liker du best, hvor ofte gjør du aktiviteten, hvem tar initiativ, hva motiverer deg, hva hindrer deg, hvem ønsker du å gjøre aktiviteter sammen med og hva betyr brukermedvirkning for deg. Spørsmålene tok sikte på å få fram beboernes erfaringer, og beskrivelser av situasjoner fra aktiviteter som de ønsket å gjøre. Før utfyllingen av spørreskjemaet og samhandlingen med beboer forberedte studentene seg sammen med veileder og medstudenter med å øve på å stille spørsmålene i skjemaet, samt reflektere over oppfølgingsspørsmål som kunne stimulere til at beboer deltok med sine synspunkter.

Utvalg

Utvalget består av 18 studenter som skrev ukentlig refleksjonsnotat over en praksisperiode på åtte uker. Det ble til sammen skrevet 144 refleksjonsnotater. De 18 studentene var fordelt på tre praksisperioder. Hver student fikk ansvar for å inngå et samarbeid med en eller to beboere og fylle ut spørreskjemaet sammen med dem. Totalt 33 beboere deltok. Det er kun resultater fra studentenes refleksjonsnotater som er beskrevet i denne studien.

Analyse

Studentenes refleksjonsnotater ble analysert gjennom en beskrivende temasentrert analysemetode (Kvale & Brinkmann, 2011). Førsteforfatter har gjort hovedarbeidet med analysen. Resultatene ble lest og diskutert i fellesskap med to andre deltagere i prosjektgruppen og med andreforfatter. Den interne sammenhengen ble vurdert som troverdig.

Analyseprosessen har bestått av flere trinn (Kvale & Brinkmann, 2011). Refleksjonsnotatene fra hver praksisperiode ble lest gjentatte ganger. En utvelgelse av teksten fra refleksjonsnotatene ble lagt inn i et matriseskjema. Tekstutvelgelsen tok utgangspunkt i spørsmålet som var knyttet til studentens refleksjoner. Etter nøye gjennomlesing av teksten, ble den grovsortert i meningsbærende enheter. De meningsbærende enhetene ble fortettet til kortere enheter om hva teksten handlet om. Etter flere gjennomlesninger ble meningsfortetningene sortert i et mønster av tema og sub-tema. Siste trinn i analysen var å reflektere over studentenes utsagn og utvikle overordnede tema. To hovedtema kom fram i analysen:

1. Spørreskjemaet som virkemiddel til trygg samhandling og relasjonsbygging
2. Spørreskjemaet som virkemiddel til økt bevissthet og læring

Etiske overveielser

Lederne ved tre av kommunens bofellesskap innen psykisk helse svarte positivt på innbydelsen om å delta i prosjektet. Ansatte i de respektive boligene forespurte aktuelle beboere

om de ønsket å delta. De samme beboerne deltok i alle praksisperiodene, og deres deltakelse ble avklart før studentene startet i praksis. Etter avsluttet praksisperiode ble den enkelte beboer fulgt opp videre av de faste ansatte.

Beboerne har alvorlig psykisk lidelse og må betegnes som en sårbar gruppe. Samtidig er boliger innen psykisk helse en viktig læringsarena for studenter innen helse- og sosialfag. Beboere som ikke ønsker å ha kontakt med studenter blir gitt mulighet til å avgrense seg fra dette. I vår studie ble beboerne orientert om at studentene skulle benytte et spørreskjema i samtale med dem om meningsfulle aktiviteter i hverdagen.

Personvernombudet i kommunen godkjente studien (Referanse nummer: 13/00791-3/CGN). Studentene og beboerne fikk muntlig og skriftlig informasjon om studien og undertegnet samtykke, bortsett fra én student. Refleksjoner fra denne studenten er ikke tatt med i studien. Deltagerne ble informert om at det var frivillig å delta og at de når som helst kunne trekke seg fra studien. Ingen beboere trakk seg fra samarbeidet i prosjektet. Svarene fra deltagerne ble anonymisert.

RESULTATER

Resultater fra den temabaserte analysemetoden framstilles gjennom de to hovedtemaene.

Tema 1: Spørreskjemaet som virkemiddel til trygg samhandling og relasjonsbygging.

I arbeidet med å etablere kontakt med beboer, var studentene usikre på hvordan de skulle nærme seg den enkelte. Studentene balanserte mellom å våge seg fram på og å møte både egne og beboers reaksjoner i relasjonsbyggingen. Som forberedelse før møtet med beboer beskrev studenter sin egen usikkerhet på følgende måte: «Det er krevende å stå i situasjonen og ikke gi opp ... jeg er var for avvisning». Flere studenter uttrykte bekymring for om de ville klare å utvikle relasjon med beboerne, slik en skrev: «Kom hun til å snakke med meg – åpne seg nok til at vi kunne bli kjent?» En student var opptatt av å være varsom og imøtekommende og ikke for pågående. «Jeg tenker han da vil oppleve meg som masete og kanskje skyve meg unna». En annen student reflekterte over det å være personlig og privat i samtalen. «Jeg valgte å ikke snakke om meg selv i det hele tatt, utenom når hun spurte om noe. Jeg ville vise henne mest mulig interesse». Andre studenter ga uttrykk for at det var viktig å lytte til det beboerne fortalte. «Kanskje hun ikke ville respondere hvis jeg fortalte for mye om meg selv?».

Studentene planla dag, tid og sted i samarbeid med hver enkelt beboer. En student skrev: «Beboer var godt forberedt og ønsket meg velkommen inn». Forberedelsen gjorde at studentene kjente seg trygg i dialogen med beboer. Studentene registrerte at planleggingen de gjorde, også bidro til forutsigbarhet og trygghet for beboerne. I kartleggingssituasjonen og når de brukte oppfølgingsspørsmål, var studentene opptatt av hvordan eget kroppsspråk, tonefall og bruk av ord kunne bidra til at beboerne kom fram med sine tanker og meninger. Studentene la til rette for å bruke god tid, framstå rolig og tålmodig slik at beboer fikk ro og rom til å kunne medvirke. En student skrev: «Vi skulle kun fylle ut et par punkter hver gang for å unngå at han ble stressa».

Studentene opplevde at beboerne fikk økt interesse for å samarbeide med dem, noe som ga studentene en opplevelse av å være til nytte. Studentene erfarte betydningen av å ha

fokus på relasjonsbygging både i forkant og under utfyllingen av skjemaet. En av studentene skrev: «Jeg gikk med følelsen av å ha gjort noe spesielt».

I relasjonsbyggingen ga studentene tilbud om tjenester i form av aktiviteter eller hjelp i leiligheten. En student valgte å gjøre husarbeid i leiligheten når beboeren selv valgte å ligge på sofaen. Når studenten gjorde dette, viste det seg at beboeren etter hvert deltok i husarbeidet og samtidig delte opplevelser fra sitt eget liv. Vanskelige tema ble berørt uten at det var en planlagt samtale, slik studenten skrev: «Det virket som om det ble en befrielse for beboeren og utføre en aktivitet sammen uten at det var krav om at det skulle være en samtale».

Studentene var opptatt av å respektere beboernes behov for å avgrense seg i forhold til dem og opplevde det spesielt utfordrende å bli kjent med beboere som viste liten interesse for å samarbeide, slik en skrev: «Det er vanskelig å skulle samarbeide med noen som ikke vil. Jeg er opptatt av å respektere den andre som et likestilt menneske med meg selv, og det blir derfor unaturlig for meg å overkjøre beboer».

Når praksisperioden nærmer seg slutten og relasjonen som er bygget skal avsluttes, er studentene opptatt av å samtale med beboerne om dette og lytte til deres reaksjoner. Gjennom samhandlingen om spørreskjemaet erfarte flere studenter at beboerne stolte på dem og åpnet seg og at relasjonen mellom dem utviklet seg gjennom samhandlingen. En student uttrykte: «Jeg følte at hun stolte på meg og responderte som om jeg var en som hun så opp til». Det gjorde at studentene erfarte det ekstra utfordrende å legge til rette for en god avslutning, slik en sa: «Beboer spurte meg om det var jeg som skulle hjelpe henne videre. Jeg sa at jeg bare hadde noen få dager igjen. Hun forandret ansiktsuttrykk og virket skuffet, og kanskje litt lei seg».

Tema 2: Spørreskjemaet som virkemiddel til økt bevissthet og læring.

Å forberede seg til å samarbeide med beboer om å fylle ut spørreskjemaet og reflektere over hva som konkret skjedde i ettertid, ser ut til å ha bidratt til læring for studentene. De erfarte å måtte tilpasse sin måte å samtale på i møte med den enkelte beboer og ble mer bevisst egen tilnærming i møte med beboer: «Jeg lærer mye ... Jeg må ta i bruk ulike metoder og kommunisere på».

Studentene startet fra første uke arbeidet med å bygge relasjon med beboeren de skulle samarbeide med. Det innebar å tenke gjennom egen tilnærming slik at samhandlingen med beboer opplevdes naturlig og at beboer kunne føle seg trygg og svare på spørsmålene utfra egen situasjon. Gjennom relasjonsbyggingen ble studentene kjent med seg selv ved å stille seg spørsmål som stimulerte til ettertanke, refleksjon og ny læring: «Hvor mye skal jeg fortelle om meg selv? Hva er det som gjør at beboer svarte på denne måten? Hvorfor har de møtt meg med slik åpenhet?». Studentene viser at de er opptatt av å reflektere over sin måte å samarbeide på, for best mulig å motivere beboer til å delta i samarbeidet om utfyllingen av skjemaet. En undret seg: «Jeg lurer på hvordan det vil være å trække feil og bli avvist av beboer?»

Ved hjelp av spørreskjemaet fikk studentene en konkret oppgave de kunne gjøre for å utvikle dialogen med beboer om meningsfulle aktiviteter i dagliglivet deres. En student uttalte: «Det var en fin måte å få innsikt i hvordan beboerne selv mener sin hverdag skulle

være og hva de mener er viktig i hverdagen sin». Flere studenter opplevde at det de tenkte var viktig for beboer ikke alltid var forenlig med det beboerne var opptatt av: «Det jeg synes var meningsfulle aktiviteter ble ikke oppfattet som viktig for beboer».

Studentene opplevde at beboerne i liten grad var vant til å tenke gjennom og sette ord på det som var viktig for dem: «Å ha konkrete spørsmål hjalp oss til å vite hva vi skal spørre om». Skjemaet ble også opplevd som nyttig for å komme i kontakt med beboer, som en student uttalte: «Skjemaet ga meg tilgang til samtale med beboer, som har vært tilbakeholden i forhold til meg».

I samtalene med beboerne reflekterte de sammen om temaene, som en skrev: «Vi snakker mer rundt spørsmålene og har en samtale rundt det beboer sier. Vi undrer oss sammen». Studentene erfarte at bruken av spørsmålene i skjemaet bidro til at beboerne åpnet seg og fortalte om sine egne erfaringer og utfordringer med å ha en psykisk lidelse.

DISKUSJON

Resultatene blir drøftet ut fra punktene i Kolbs (1984) modell for erfaringslæring. Først en beskrivelse av handlingen: Et konkret spørreskjema som fokuserer på å kartlegge beboers daglige aktiviteter kan fungere som et verktøy i dialogen og øker studentenes oppmerksomhet og trygghet i samtalsituasjonen. Når studenten er tryggere, kan beboer få en positiv opplevelse av samhandlingssituasjonen og har lettere for å medvirke (Holmsen, 2010). Relasjonsbyggingen med beboer er vesentlig for å se beboer utfra egne forutsetninger (Borg & Karlsson, 2013; Halvorsrud, Pahr & Kvarme, 2014). Studentene arbeider med å bygge relasjon med beboerne uavhengig av adferd og funksjonsnivå og erfarer samarbeidet om spørreskjema som en god mulighet til å stimulere beboer til å aktivt delta i samhandlingen. Å samhandle med beboerne om hvilke konkrete aktiviteter de ønsker, kan stimulere empati hos studentene og bidra til en åpen dialog mellom beboer og student (Borg & Karlsson, 2013).

Innholdet i samtalene var fokusert på beboernes erfaringer med å håndtere hverdagen med en psykisk lidelse og mestre dagliglivets aktiviteter. Studentene var opptatt av å bruke god tid, være rolige og framstå fleksible for å legge til rette for at beboerne selv kunne ta styring i samtalen og snakke om det beboerne opplevde var viktig og nyttig for dem. Studentene fikk nye erfaringer og følte seg nyttige og betydningsfulle i samhandlingen med beboerne. Opplevelsene ledsages av følelser, og omdannes til mening for dem gjennom refleksjonen i ettertid (Kolb, 1984).

Det kan se ut som om bruken av spørreskjemaet bidrar til at studentene arbeider mer aktivt, bevisst og målrettet i relasjonsbyggingen med beboerne. Studentene erfarer at beboerne får økt interesse for å samarbeide med dem. At studentene trener på samtalen på forhånd, kan gi dem dypere læring (Debyser, Grypdonck, Defloor & Verhaeghe, 2011; Hensch et al., 2014). Dersom utfyllingen av skjemaet blir viktigere enn dialogen med beboer, kan anvendelsen av et spørreskjema i praksis føre til en instrumentell praksis. I denne studien ser skjemaet ut til å trygge studentene i samtalen med beboer.

Refleksjoner over handlingen

Refleksjon handler om å se en situasjon fra flere sider (Fjørtoft et al., 2014). Kolb (1984) hevder at studenters refleksjon over opplevelser og erfaringer i praksis medvirker til

læring. Studentenes refleksjoner over egen usikkerhet i møtet med beboerne ser ut til å være et viktig forberedelsesarbeid som kan styrke relasjonen og trygge studenten i møte med beboer.

Studentene erfarte at kvaliteten på relasjonen bidro til å øke egen trygghet og beboers deltagelse i samhandlingen. Refleksjonen kan innebære at studenten klarer å sette ord på noe og bli tydeligere i dialogen med beboer. I læreprosessen beveger en seg både som aktør og observatør, mellom analytisk avstand og konkret deltagelse (Kolb, 1984). Dette styrker betydningen av å reflektere over egne tanker og følelser i samspillet med beboer. Å være trygg på egne reaksjoner og opplevelser bidrar til god dialog og styrker relasjonen slik at beboer blir mer aktiv (Brask, 2006; Seikkula & Arnkil, 2013; Strømstad et al., 2016). Brask (2006) beskriver viktigheten av å ha nødvendig tillit til egne opplevelser og gjøre studentene ansvarlig i å håndtere egne reaksjoner, utvikle sine handlemåter og øke egen personlige kompetanse.

Erfaringsbasert læring

Å forstå egne handlinger og utvikle nye handlingsalternativer kan bidra til utvidet læring for studentene (Høium et al., 2011). Studentene lærer ved å gjøre konkrete praktiske handlinger i samarbeid med beboerne, med ønske om at de skal medvirke. I dialogen er både beboer og student viktige for reell brukermedvirkning og for beboers opplevelse av mestring (Debyser et al., 2011).

I arbeidet med å bygge relasjon erfarer studentene at beboer ønsker å bli kjent med dem. Studentene opplever at gjensidigheten i relasjonen påvirker egen læringsprosess. Den personlige tilnærmingen mellom student og beboer utfordrer forståelsen og konsekvensene av reell brukermedvirkning på praksisplassen. Vi kan muligens anta at studentenes tilnærming i samhandlingen med beboerne kan ha betydning for beboernes bedringsprosess. Studier viser til betydningen av at beboerne involveres i både utvikling og evaluering av tjenestene for å sikre egen recovery (Borg & Karlsson, 2013; Borg, Karlsson & Kim, 2009; Newman et al., 2015).

Læringen prøves ut i nye sammenhenger

Kolb (1984) vektlegger viktigheten av å prøve ut læringen i andre sammenhenger. I prosjektet erfarte studentene læring gjennom relasjonsbygging. Å bygge relasjon med beboere som viser liten interesse for kontakt kan oppleves spenningsfylt og gi nye erkjennelser for studentene. Studentenes tilnærming utfordres og vil kreve både kunnskaper, ferdigheter, generell kompetanse og veiledning (Høium et al., 2011).

Resultatene fra studentenes refleksjonsnotater viser at studentens relasjon til beboer oppleves sårbar, spesielt når praksisperioden avsluttes. Gjennom refleksjon og bearbeidning av ulike hendelser, blir erfaringen bevisst og kan gi grunnlag for ny læring for studentene. Tilsvarende kan en også håpe at beboerne har lært noe av samarbeidet med studentene. Studier viser at beboere lærer når studenter har tro på dem og verdsetter beboeres innsikt om eget liv (Borg et al., 2009; Fjørtoft et al., 2014; Newman et al., 2015). I denne studien viser studentene at de er opptatt av å forstå beboernes situasjon gjennom å lytte og

bekreftede dem. Muligens kan studentenes tilnærming til beboerne bidra til selvinnsett og læring hos både beboere og studenter. Studiet til Debyser et al. (2011) viser at tilbakemeldinger fra brukerne til studentene kan oppleves meningsfullt og lærerikt for studentene.

STUDIENS STYRKER OG BEGRENSNINGER

Forskning viser at bruk av studenters refleksjonsnotat som datamateriale, kan bære preg av enkle refleksjoner med begrenset forståelse og innsikt (Solvoll & Heggen, 2005). I vår studie var studentene delaktige med å fylle ut spørreskjemaet sammen med beboer. Studentene beskrev bruk av skjemaet som et verktøy i samhandlingen med beboer med fokus på dagliglivets aktiviteter. Det konkrete fokuset i samhandlingen kan ha bidratt til å trygge studentene og kan ha stimulert til økte refleksjoner (Solvoll & Heggen, 2005). Bruk av refleksjonsnotat som datamateriale kan også gi økt refleksjon over praksis, og kan bidra til at studentene tar i bruk kunnskaper og lærer å utvikle et profesjonelt fagspråk (Klemp, 2013). Studentene erfarte at bruk av spørreskjemaet i dialogen med beboerne var nyttig i deres læringsprosess. En begrensning ved studiens kvalitative design er imidlertid at vi ikke kan vite i hvilken grad eller hvordan dette vil påvirke senere yrkespraksis for studentene. Disse spørsmålene kan være interessante å forske videre på med et annet forskningsdesign.

Førsteforfatter var lærerveileder for studentene i deres praksisperiode og samtidig delaktig i prosjektgruppen. Det er rimelig å anta at lærerveilederens kjennskap til studentene kan ha påvirket temaene som kom fram i analysen. Ved at både prosjektmedarbeiderne og forsker har deltatt i analyseprosessen og at fokus har vært å være bevisst hva studentene har formidlet i sine notater, anses faren for at egen forforståelse styrer prosessen som redusert.

KONKLUSJON OG IMPLIKASJONER FOR PRAKSIS

Et konkret spørreskjema om daglige aktiviteter kan være et godt virkemiddel for å trygge studenter i relasjonsbyggingen med beboere. Ved å delta i studien har studentene lært betydningen av å arbeide systematisk og bevisst med seg selv for å utvikle ferdigheter i kommunikasjon og relasjonsbygging med beboer. Gjennom forberedelse og planlegging, refleksjoner og oppfølging av tiltak, synes det som om spørreskjemaet har bidratt til en målrettet praksis for studentene og gitt dem erfaringer med hvordan de kan samhandle med beboere som har alvorlige psykiske helseutfordringer. Denne studien har vist at konkrete samhandlingsredskap kan styrke studentens dialog med beboer og involverer beboer på en måte som kan styrke brukermidvirkning og empowerment.

Studenters relasjonsbygging med brukere kan medføre ulike utfordringer for praksis etter avsluttet praksisperiode. Det er derfor viktig at de ansatte følger opp beboernes behov for daglige aktiviteter i ettertid.

I denne studien hadde studentene positiv erfaring med å bruke et spørreskjema i dialogen og relasjonsbyggingen med beboer. Resultatene viser viktigheten av at studentene ser oppgavene med bruk av spørreskjema som et hjelpemiddel i dialogen og at det er samhandlingen mellom student og beboer som er essensiell. At praksis i psykisk helsearbeid også har fokus på målrettede og konkrete oppgaver kan ha betydning for studentenes læring i praksis.

LITTERATUR

- Borg, M., & Karlsson, B. (2013). Hjemmet som samarbeidsarena – muligheter og begrensninger i lokalt basert psykisk helsearbeid. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 10(2), 105–113.
- Borg, M., Karlsson, B., & Kim, H. S. (2009). User involvement in community mental health services – principles and practices. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 16(3), 285–292. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2008.01370.x>.
- Borge, L., & Solbakk, R. (2000). Kulturprosjekt med effekt. *Tidsskriftet Sykepleien*, 88(11), 59–62.
- Brask, O. D. (2006). Selvregulert læring i praksisfellesskap. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 43(1), 3–11.
- Debyser, B., Grypdonck, M. H., Defloor, T., & Verhaeghe, S. T. (2011). Involvement of inpatient mental health clients in the practical training and assessment of mental health nursing students: Can it benefit clients and students? *Nurse Education Today*, 31(2), 198–203. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2010.06.001>.
- Del Re, A. C., Fluckiger, C., Horvath, A. O., Symonds, D., & Wampold, B. E. (2012). Therapist effects in the therapeutic alliance-outcome relationship: a restricted-maximum likelihood meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 32(7), 642–649. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2012.07.002>.
- Delås, G. M. (2011). Bevisstgjøring av personlig kompetanse: Hvorfor bevisstgjøring av personlig kompetanse bør prioriteres i de sosialfaglige utdanningene. *Uniped*, 34(4), 82–89.
- Fjørtoft, A., Rasmussen, G., Wangen, M. G., & Torjuul, K. (2014). Refleksjon og læring i praksisstudiane i psykisk helsevern ved hjelp av dagbøker. *Nordisk Sygeplejeforskning*, 4(4), 253–266.
- Halvorsrud, L., Pahr, I., & Kvarme, L. G. (2014). Hjemmesykepleieren i møte med den nedstemte pasienten. *Sykepleien Forskning*, 9(3), 244–251.
- Helse- og omsorgstjenesteloven. (2011). *Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (helse- og omsorgstjenesteloven)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30?q=helse-og-omsorgstjenesteloven>.
- Helsedirektoratet. (2014). *Sammen om mestring: Veileder i lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid for voksne: Et verktøy for kommuner og spesialisthelsetjenesten* (Veileder IS-2076/2014). Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/410/Sammen-om-mestring-Veileder-i-lokalt-psykisk-helsearbeid-og-rusarbeid-for-voksne-IS-2076.pdf>.
- Henoch, I., Jakobsson Ung, E., Ozanne, A., Falk, H., Falk, K., Kenne Sarenmalm, E., . . . Fridh, I. (2014). Nursing students' experiences of involvement in clinical research: an exploratory study. *Nurse Education in Practice*, 14(2), 188–194. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2013.07.009>.
- Holmsen, T. L. (2010). Hva påvirker sykepleierstudentenes trygghet og læring i klinisk praksis? *Vård i Norden*, 30(1), 24–28.
- Høium, K., Jensen, L. B., Westli, S., & Antonsen, E. (2011). Refleksjon som verktøy for kompetanseheving blant ansatte i et bofellesskap for voksne utviklingshemmede – å sette sin egen praksis under lupen gjennom veiledning. *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, 7(2), 92–102. DOI: <https://doi.org/10.7557/14.2229>.
- Klemp, T. (2013). Refleksjon – hva er det, og hvilken betydning har den i utdanning til profesjonell lærerpraksis? *Uniped*, 36(1), 42–58.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2011). *Interview: introduktion til et håndværk* (2. utg.). København: Hans Reitzel.
- Lave, J., & Wenger, E. (2003). *Situert læring – og andre tekster*. København: Reitzel.
- Martinsen, E., Falkum, E., Haavet, O. R., & Røssberg, J. I. (2016). *ABC i kognitiv terapi: startbok for helsearbeidere*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Meld. St. 29 (2012–2013) (2013). *Morgendagens omsorg*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/34c8183cc5cd43e2bd341e34e326dbd8/no/pdfs/stm201220130029000dddpdfs.pdf>

- Mæhre, K. S., & Vestly, S. (2012). Om å være i bevegelse mot en profesjonell fagutøvelse. *Uniped*, 35(1), 62–74.
- Newman, D., O'Reilly, P., Lee, S. H., & Kennedy, C. (2015). Mental health service users' experiences of mental health care: an integrative literature review. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 22(3), 171–182. DOI: <https://doi.org/10.1111/jpm.12202>.
- Seikkula, J., & Arnkil, T. E. (2013). *Åpen dialog i relasjonell praksis : respekt for annerledeshet i øyeblikket*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Solvoll, B.-A., & Heggen, K. (2005). Utforskende erfaringsnærhet. *Klinisk Sygepleje*, 19(3), 63–68.
- Strømfors, G., & Edland-Gryt, M. (2013). *Jeg visste ikke at jeg kunne så mye: praksisrefleksjon på arbeidsplassen*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Strømstad, J.V., Torbjørnsen, A.B.E., & Aasland, A.-M.K. (2016). *Hvem er du?: miljøterapi som terapeutisk relasjonsarbeid*. Stavanger: Hertervig Akademisk.
- Studieplan, (2016). *Bachelor i sykepleie. Bygger på rammeplanen for sykepleie utdanning fastsatt 25. januar 2008*. Hentet 30.05.2017 fra <http://www.diakonova.no/neted/services/file/?hash=5d336e17094c682624e04eb4c0eacc598>.
- Thingnæs, G., & Johannessen, J. O. (2010). *Mestringsbok ved psykose*. Stavanger: Hertervig Akademisk.